

- 13) Soka Klatovy Kopie farní kroniky města Švihova z roku 1836, fol. 185', 243', 248, 249; SOA Třeboň pobočka Jindřichův Hradec i. č. 2729 sign. III k a 6 a kart. 45 fol. 125.
- 14) SOA Třeboň pobočka Jindřichův Hradec i. č. 2719 sign. III K a 2 b kart. 29 fol. 5, 144, 8', 142, 16, 18.
- 15) Soka Klatovy Kopie farní kroniky města Švihova z roku 1836, fol. 249'–250; SOA Plzeň Krajský úřad Klatovy i. č. 62/60 kart. 242; SOA Třeboň pobočka Jindřichův Hradec i. č. 2719 sign. III K a 2 b kart. 29 fol. 144, 27, 137, 122, 148–154; Soka Klatovy AM Švihov (dosud neuspořádaný fond), stará signatura 555 (Kniha kontraktů města Švihova z let 1786–1813), pag. 122–125.
- 16) O výši majetku bývalého kostela sv. Jana byly dále vedeny účty, uložené nyní v materiálech pobočky SOA Třeboň v Jindřichově Hradci, jeden výkaz z let 1793 a 1794 se nachází také v materiálech bývalého Krajského úřadu Klatovy (SOA Plzeň Krajský úřad Klatovy i. č. 194/G (spis s prezentačním datem 20. 6. 1800) kart. 359; SOA Třeboň pobočka Jindřichův Hradec i. č. 2729 sign. III k a 6 a kart. 45 fol. 117–125; i. č. 2719 sign. III K a 2 b kart. 29 fol. 157, 162–212).
- 17) Soka Klatovy Kopie farní kroniky města Švihova z roku 1836, fol. 248', 249'–250.
- 18) Katastrální úřad Klatovy Pozemková kniha Švihov – knihovní vložka 28 fol. 190; ČD 902/1928.
- 19) Státní památkový ústav v Plzni Spisový archiv, složka Bývalý špitální kostel ve Švihově čp. 18.

ARCHIVUNTERSUCHUNG DER EHEMALIGEN SPITALKIRCHE DES HL. JOHANNES D. EVANGELISTEN IN ŠVIHOV/SCHWIAU

Der Artikel fasst die Erkenntnisse aus der Archivuntersuchung, die V. Bezděková im Jahre 2004 verarbeitete, zusammen. Die Kirche wurde vor 1342 gegründet, im Jahre 1504 wurde sie umgebaut und im spätgotischen Stil verziert. Das Spital, das zur Kirche schon seit dem 14. Jahrhundert gehörte, wurde bisher nicht lokalisiert. Die Untersuchung hat die Angaben aus der mittelalterlichen bis neuzeitlichen Epoche der Existenz der Kirche und des Spitals – Rechte der Spitaler, Zahlungen des Spitals und den Ritus der Gottesdienste – ergänzt. Die Autorin der Untersuchung hat neue Einzelheiten über den Verlauf der Aufhebung der Kirche und der aufeinanderfolgenden Versteigerung festgestellt. Nach 1788 wurde die Kirche zu Wohnungen umgebaut. Eingebaute Konstruktionen zweier Wohnungen einschließlich schwarzen Küchen sind nach dem Hochwasser im August 2002 zugrunde gegangen. Die zeitgenössische Renovierung der Behausung ist nicht einfach und zwar nicht nur vom Gesichtspunkt der Denkmalpflege.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Švihov/Schwihau, Kirchlein des hl. Johannes während des Hochwassers im August 2002 (Foto L. Fosterová).

Abb. 2: Švihov, Kirchlein des hl. Johannes, Fresko der hl. Barbara und Madonna mit dem Kind über dem Seitenaltar bei der Südwand des Schiffes. Zustand nach dem Verkitten der Spalten und Aussparungen (Foto L. Fosterová, Februar 2005).

Abb. 3: Švihov auf der Johann Willenbergs Zeichnung aus der Zeit um 1600. Das Kirchlein des hl. Johannes (bezeichnet mit dem Pfeil rechts) beim Tor hat in der Südwand des Schiffes zwei Fenster und zwei Stützpfeiler abgebildet und im Gegenteil existierte wahrscheinlich die Sakristei zwischen der Ecke des Schiffes und dem ersten Stützpfeiler des Presbyteriums noch nicht. Aus dem heutigen Zustand scheint es, dass das Schiff im Süden immer nur ein Fenster hatte, auch Spuren der Stützpfeiler wurden bis jetzt nicht gefunden.

Abb. 4: Plan der Stadt Švihov aus dem Jahre 1705. Das nicht erbaute Spital unter der Nr. 86 (vielleicht an Stelle des ursprünglichen ?), Nr. 87 Spital-Tor, Nr. 89 Kirchlein des hl. Johannes.

Abb. 5: Švihov auf der Karte des stabilen Katasters aus dem Jahre 1838. Das Kirchlein des hl. Johannes ist mit einem Pfeil rechts unten bezeichnet, neben dem Kirchlein steht ein kleiner Stall. Stadttore existieren nicht mehr. Abb. 6: Schwarze Küche im Obergeschoss des Presbyteriums vor dem Abbau (Zustand im September 2002).

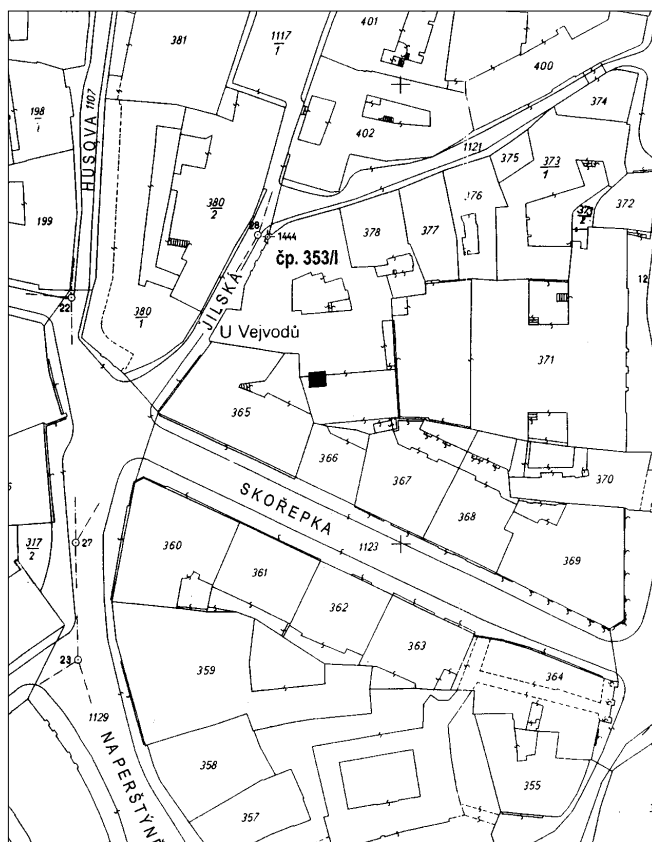
(Übersetzung J. Kroupová)

K ARCHEOLOGICKÉMU NÁLEZU POZŮSTATKŮ PÍSEMNOSTÍ V DOMĚ ČP. 353/I NA STARÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM

ZDENĚK DRAGOUN – MICHAL DRAGOUN

V rámci rekonstrukce areálu domu U Vejvodů číslo popisné 353/I na nároží Jilské a Vejvodovy ulice na Starém Městě pražském proběhl na podzim 1998 i záchranný archeologický výzkum.¹⁾ Nevelké množství relativně mělkých výkopů souviselo s úpravami inženýrských sítí a zaznamenalo pouze recentní navážky, jediný hlubší výkop se dotýkal prostoru v severozápadním rohu bývalého druhého dvora domu (obr. 1). Ten byl v rámci výrazné přestavby domu na počátku 20. století přestavěn na výstavní sál, změněný v roce 1915 na kino.²⁾

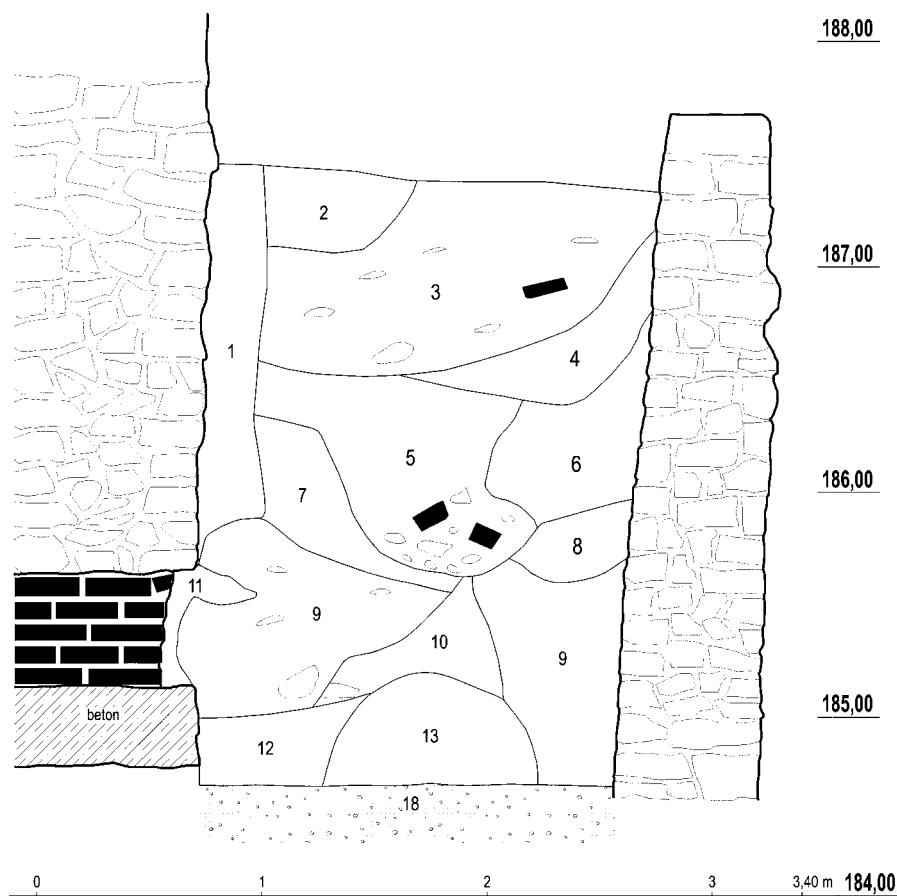
Zmíněný výkop zasáhl přesně do interiéru zděné odpadní jímky zhruba čtvercového půdorysu, z níž se zachovaly tři obvodové stěny, vyzděné z opuky, jejichž šířka se zužovala z 65 cm při bázi jímky na 45 cm v koruně zdiva 3 m nad bází. Koruna zdiva nebyla dochována v jednotné výšce, ale kolísala mezi hodnotami 185,61–187,70 m (Bpv).

Obr. 1: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Situační plánec umístění odpadní jímky na parcele domu (kresba J. Mourek a S. Matoušová).

Čtvrtá stěna byla odstraněna při úpravách na počátku minulého století a nahrazena základovým zdívem severní stěny výstavní síně, probíhající ve směru východ – západ a tvořeným odzdola cca 40 cm vysokou betonovou partií, dále 50 cm cihlového zdiva a zhruba od nivelety 185,60 m opukovou zdí. V zásypu jímky byl pro tuto zeď patrný i základový vkop (obr. 2, vrstva 1, 11). Vnitřní rozměry jímky obnášely v horní dochované části zhruba 200 × 220 cm (směrem dolů se vzhledem k rozšiřujícímu se zdivu zmenšovaly).

Obsah jímky byl archeologicky rozebrán. Nejprve byla vybrána západní polovina, poté dokumentován vzniklý řez a následně dobrána druhá polovina výplně. Tímto způsobem byla prozkoumána cca 260 cm vysoká partie zásypu (obr. 2). Ta byla tvořena stratigrafickými jednotkami, z nichž většina netvořila pravidelné postupně narůstající vrstvy ani klasický násypový kužel, ale byly do sebe nepravdělně zaklíněny (obr. 2, vrstvy 5–10, 12). Tento způsob uložení výplně nasvědčuje jednorázovému zásypu objektu různým materiálem, který se navzájem promíchával. Výjimku tvořila pouze stratigraficky nejstarší partie obsahu jímky, jejíž umístění, obsah i struktura dovoluje uvažovat o primárním využití jímky jako záchodu (obr. 2, vrstva 13) a nejmladší část zásypu (obr. 2, vrstvy 2–4). Postižitelné vrstvy vně jímky tvořilo pouze šterkopískové geologické podloží, které bez jakékoliv úpravy představovalo i dno jímky (obr. 2, vrstva 18).

Obr. 2: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Řez zásypem odpadní jímky (kresba M. Hejrl a S. Matoušová).

Z rozebíraných vrstev bylo vyzdvíženo značné množství nálezů, především keramiky, skla, zvířecích kostí a dalších předmětů. Nálezový soubor nebyl zatím kompletně zpracován a byl posouzen jenom předběžně.

Nejpočetnější nálezy představuje keramika, zastoupená převážně glazovaným zbožím, mezi nímž se vyskytují i celé kusy nebo torza poskytující představu o kompletních tvarech. Nejhojnější jsou uvnitř polévané jednoduché hrnky různých velikostí, zdobené někdy na vnější straně ra-

dýlkem. Zastoupeny jsou i zeleně glazované džbány s válcovým, plasticky zdobeným ústím. Přítomné je i berounské zboží, reprezentované vysokým štíhlými džbány s trychtýřovitým ústím (obr. 3). Keramický soubor je možné klást do doby kolem přelomu 16. a 17. století (za posouzení děkujeme J. Žegklitzovi).

Středně početný soubor skleněných zlomků obsahuje praktickou celou běžnou škálu tzv. renesančního skla (obr. 4). Zastoupeny jsou polovejčité číše s opticky zdobenými kupami³⁾ i číše s trychtýřovitě tvarovanou kupou⁴⁾ ať již v provedení bez výzdoby, malované (včetně zlacení), v jednom případě ryté dia-

Obr. 3: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Výběr keramiky ze zásypu odpadní jímky (foto M. Kalíšek).

Obr. 4: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Výběr skleněných nádob ze zásypu jímky (foto M. Kalíšek).

mantem a v jednom zdobené broušeným dekorem. Zlomek z okraje válcovité číše nese pod ústím nádoby horizontální zlatený pásek mezi linkami z bílých teček, stejně jako exem-

plář datovaný rokem 1621 ze sbírek Západočeského muzea v Plzni.⁵⁾ Nalezeny byly dále zlomky džbánu z opakního mléčného skla s kobaltově modrou výzdobou,⁶⁾ minimálně jedna čtyřboká láhev⁷⁾ s emailovou výzdobou vojenských trofejí, které obsahují i polcený erb s polovinou orla v pravém a zlatými a modrými pruhy pokosem v levém poli (obr. 5) a torzo postavy v kompletní plátové zbroji (obr. 6), torzo baňaté láhve a drobné lahvičky.⁸⁾ Poněkud výjimečnější je torzo užitkového skla s širokým límcovitým okrajem a především váza s bílým nitkováním. V posledním případě lze uvažovat i o možnosti importu, zatímco ostatní předměty jsou zřejmě produkty domácími. Předběžné datování většiny předmětů lze klást do 1. poloviny 17. století, snad jen číše s broušenou výzdobou by mohla náležet i do doby okolo poloviny století nebo do velmi vyspělého sociálního prostředí 1. poloviny století (za posouzení a zhodnocení skleněných předmětů děkujeme J. Podliskovi).

Obr. 5: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Torzo láhve s emailovým zobrazením vojenských trofejí a erbu (foto M. Kalíšek).

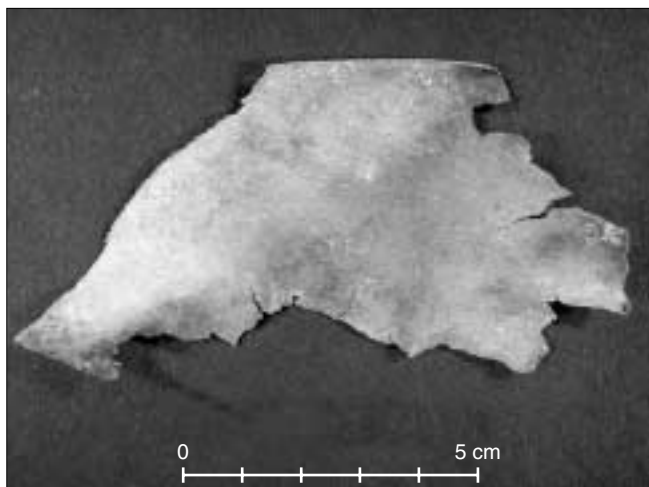
Obr. 6: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Torzo boku láhve s částí postavy v kompletní zbroji (foto M. Kalíšek).

Pro chronologické zařazení může být významné vyobrazení zbroje na čtyřboké láhvi, kde pozorujeme především meč se záštitnými listy a záštitným obloukem.⁹⁾ Mezi výzbrojí dále vyniká mušketa s markantním výkrojem pro palec v pažbě, k vybavení palné zbraně patří i bandalír s dvojicí dřevěných válcových nádob s dávkou prachu na jeden výstřel.¹⁰⁾ Poněkud nezvyklá je i zobrazená halapartna s výrazným hrotem. V osově pozici je nad zbraněmi zobrazena otevřená turnajová přilba, kompozici doplňuje buben s paličkami a praporec. Datování zbraní odpovídá 1. polovině 17. století s příklonem k jeho 2. čtvrtině (za posouzení děkuje me P. Klučinovi).

Poněkud vně zobrazení zbraní je oválný štít s výše zmíněným heraldickými figurami. Nad štítem je umístěna kolčí přilba s rohy a fafrnochy, u levého z rohu se zdá být namalováno písmeno F. Tento údaj nelze tvrdit s jistotou, protože v sousedství je malba porušena a náznak podobného, zrcadlově obráceného malování spatřujeme i na druhé, heraldicky pravé straně znaku. Erb je celkem jednoznačně určitelný – jedná se o znak erbovního měšťana Turka z Rozenthalu (za určení vděčíme M. Bubnovi). Je zaznamenán v podobě, která odpovídá stavu před polepšením erbu, kterého se Mikuláš Františku Turkovi z Rozenthalu dostalo v roce 1649 za významnou účast v obraně Starého Města pražského před Švédy v roce 1648 s přihlédnutím i k jeho dřívějším bojovým zásluhám v letech 1639–1642.¹¹⁾ Lidská figura ve zbroji, jejíž torzo je patrně na boku láhve, třímá v ruce násadu atypické zbraně či nástroje, která nejvíce připomíná násadu kosy. Není vyloučeno, že by se mohlo jednat o postavu Smrti ve zbroji, která by pak symbolizovala početné válečné ztráty, a mohla by tak patrně souviset s konkrétní velkou válečnou událostí.

Vzhledem k zamokřenému charakteru vrstev se ve výplni jímky dochovala i torza artefaktů z organických hmot, mezi nimi i zbytek ohořelého svázaného svazku proutí, zjevně koštěte. Při předběžném hodnocení nálezů bylo zřejmé, že zlomky některých shledatelných nádob byly dislokovány v různých vrstvách, což dovoluje předpokládat jednorázové zasypání podstatné části jímky. Různorodost nálezů, doklady ohně na fragmentech předmětů z organických hmot pak navozují představu úklidu po (patrně dílčím) požáru. Předběžné datování nalezených artefaktů není zcela jednoznačné a hovoří o datování souboru do poněkud delšího intervalu od počátku 17. století do jeho druhé čtvrtiny, rozhodně již do doby třicetileté války. Přesnější datování přináší použití erbu Turka z Rozenthalu (viz dále).

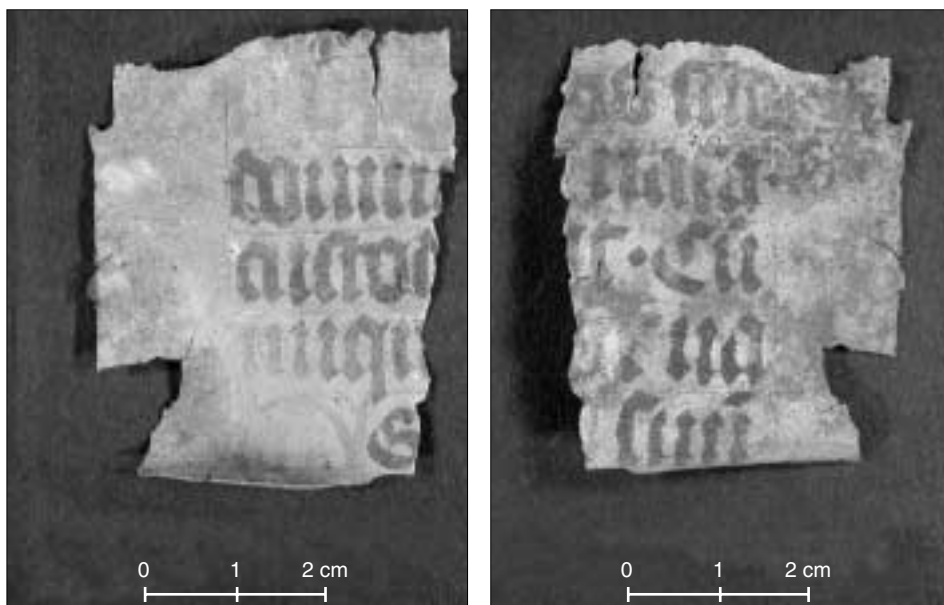
Ve stejných nálezových souvislostech s ohněm poškozenými artefakty byly nalezeny jako výjimečně zachované předměty i zlomky pergamenů, z nichž tři dovolují bližší popis. Největší fragment (cca 10 × 6 cm) má spolehlivě dochované jedno oříznutí strany, na svém druhém okra-

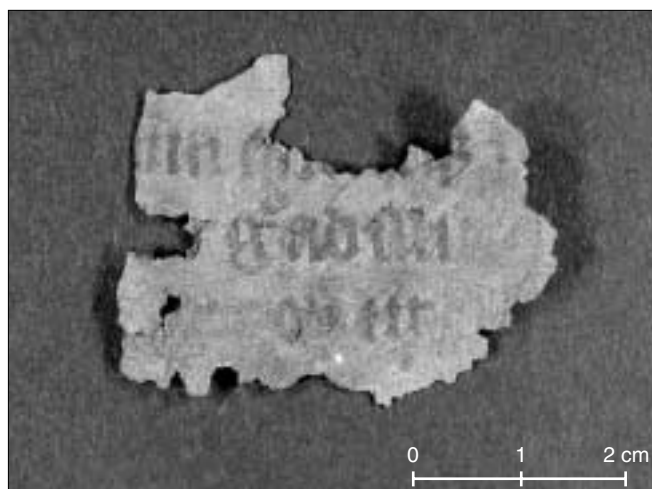
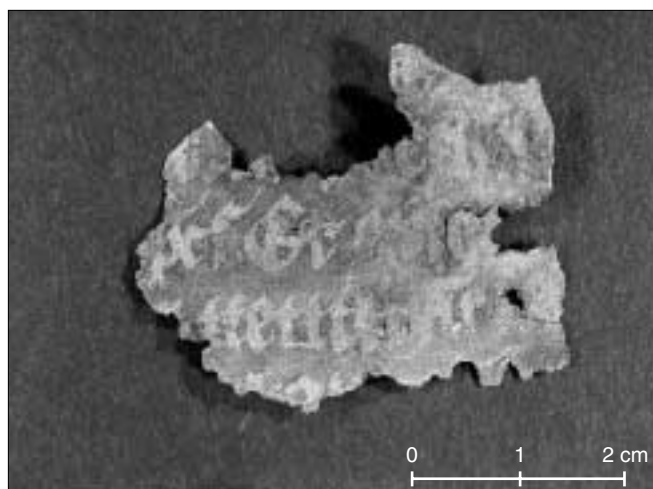
Obr. 7: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Nepopsaný fragment pergamentu (foto J. Hlavatý).

ji nese zřetelné stopy poškození ohněm. Druhá strana je celá výrazněji ztmavlá rovněž patrně vlivem vysokých teplot. Text na tomto zlomku není bohužel žádný dochován. Málo zřetelný náznak snad dvou písmen na světlejší straně (CC?) může naznačovat, že jde patrně o horní okraj folia s označením záhlaví nebo středověké foliace. Podle rozměrů zlomku a absence textu na relativně velké okrajové ploše šlo patrně o rukopis větších rozměrů (obr. 7).

I druhý, menší fragment (4 × 4,5 cm), má jednu stranu rovnou (spíše než okraj stránky se může jednat o lom v linii rytého (?) rámování textové partie) a i on nese stopy poškození ohněm. Podstatně lépe je na tom v zachování písma, které na jedné straně začíná a na druhé končí cca 1,5 cm od zmíněné rovné hrany a velikost jednotlivých písmen obnáší 6–9 mm. Textová partie obsahuje část pěti řádek, předem připraveno bylo linkování pro text. Ten je psán kaligrafickým písmem (gothica textualis formata), které se vyznačuje značnou tvarovou strnulostí jednotlivých liter, což znemožňuje přesnější dataci (obr. 8). Rámcově může pocházet z poslední třetiny 14. nebo z počátku 15. století.

Obr. 8: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Obě strany fragmentu pergamentu s biblickým žalmem (foto J. Hlavatý).

Obr. 9: Praha 1 – Staré Město, dům čp. 353/I. Obě strany fragmentu pergamenu s neidentifikovaným latinským textem (foto J. Hlavatý).

Charakteristický rys tohoto typu písma, spojování některých liter, je patrné i na tomto fragmentu (např. písmena do na prvním řádku). Torzovitost dochovaného textu spolu s prakticky totožným způsobem psaní řady písmen (m, n, i, u, v) pak neumožňuje s naprostou jistotou ani čtení textu: na jedné straně jde patrně o slova *domin///, custod///, iniqu///, umístěná vždy na počátku řádku*. První řádek je na první pohled prázdný, ale nevylučuje přítomnost nečitelného, značně vybledlého písma s náznakem dolních částí písmen ještě v jednom řádku nad ním. V posledním řádku se objevuje horní polovina drobné rubrikované iniciály, nejspíše E, následované snad majuskulním písmenem G, psaným však již stejnou velikostí jako ostatní litery. Na samotném okraji je přichyceno zrnko červeně zbarvené látky, snad zlomek barviva iniciály či jiného výzdobného prvku z předchozí stránky, ulpělé žarem na druhém listu. Na druhé straně, kde zaznamenáváme pouze konce řádků, lze odhadnout čtení jednotlivých řádků *///s suo, ///vasa . (na-sa?), ///t . Cū (cum), ///ua (na?), /// suū (suum)*. Velikost liter rovněž nasvědčuje tomu, že jde o zlomek rukopisu větších rozměrů (výška alespoň 30 cm). Při hledání možného textu, z něhož by fragment mohl pocházet, připadá v úvahu žalm 140, verš 8–10 (ve znění Vulgáty: *8 quia ad te Domine Deus oculi mei in te speravi ne evacues animam meam 9 custodi me de manibus laquei quod posuerunt mihi et de offendiculis operantium iniquitatem 10 incident in rete eius impij simul ego autem transibo*). Je však třeba upozornit, že znění některých biblických knih, k nimž patří i kniha žalmů, se ve středověkých rukopisech někdy i výrazně liší od znění Vulgáty (např. uvedené verše v žaltáři NK ČR VII.H.5a jsou zapsány ve znění: *8 quia ad te Domine oculi nostri in te speravi non auferas animam meam 9 custodi me a laqueo quem statuerunt michi et ab scandalis operantium iniquitatem 10 cadent in reiaculo eius peccatores singulariter sum ego donec transeam*) – zde zůstaly zachovány všechny tři skupiny písmen podstatné pro vyhledávání, nicméně tento jev nemusí být pravidlem např. pro pokus o identifikaci textu na druhé straně zlomku. Podle rozměru zachovaného textu by délka textu ve sloupci neměla přesahovat hodnotu 24 cm. Žalm by se mohl objevovat nejspíše v rukopisech biblických nebo liturgických, kde však mohou následovat buď modlitby, nebo počátek dalšího žalmu slovem Voce. Určení rukopisu jako liturgického je snad o ně-

co pravděpodobnější. Možnost fragmentu z rukopisu např. exegetického nebo homiletického je ještě méně pravděpodobná vzhledem k charakteru písma, které se objevuje nejčastěji právě v kodexech biblických či liturgických, zatímco texty odlišného charakteru bývají většinou psány písmem zběžnějším.

Při hledání skupiny písmen zachycených na druhé straně vyhledávání v Knize žalmů Vulgáty výsledek nepřineslo: hledání v okolních žalmech v uvedeném rukopise NK ČR bylo rovněž neúspěšné, nicméně žalmy mohou být doprovázeny v konkrétních případech modlitbami nebo dalšími texty liturgického charakteru, které je možné konkrétně identifikovat velmi obtížně. Dalším problémem je menší zachycený rozsah jednotlivých slov, který ztěžuje vyhledávání. Není ani jasné, zda v případě, že by se i na této straně listu jednalo o zlomek Knihy žalmů, uvedené fragmenty předcházejí (snad) identifikovaný text nebo jej následují.

Poslední popsateľný fragment (4,5 × 3 cm) pochází z vnitřní plochy stránky bez dochování okraje. Rovněž toto torzo je poškozené ohněm. Kromě narušení samotné pergaménové stránky je jedna strana zlomku žarem postižena tak, že písmo nabývá charakter negativu (světlý text na tmavém podkladu). Psán je písmem podobného charakteru jako předchozí, avšak menších rozměrů (velikost písma 4–6 mm). Jeho přibližná datace je zhruba stejná jako u předchozího (obr. 9). Z dochovaného textu v rozsahu tří porušených řádek je možné rekonstruovat s větší jistotou na jedné straně zlomek *go ad sili* (poslední slovo nejisté), na druhé straně *///petur E* (toto písmeno nejisté) a na dalším řádku snad *ven///*. Stanovení konkrétního textu je za těchto okolností nemožné. Určení, zda oba tyto zlomky pocházejí z jednoho rukopisu, je prakticky rovněž nerealizovatelné: u liturgických kodexů bylo použití dvou velikostí písma pro různé typy textů obvyklé, ovšem v tomto konkrétním případě by každý názor byl pouze dohadem. Vzhledem ke stejné velikosti písma na obou stranách těchto dvou zlomků považujeme za pravděpodobnější původ ze dvou odlišných kodexů.

Na dvou nejmenších zlomcích pergamenu je text zcela nečitelný, s jistotou není možné ani říci, zda jsou skutečně po obou stranách popsané. Větší z nich (3 × 1,5 cm) snad odpovídá tloušťkou pergamenu, charakterem písma i celkovým vzhledem s náznakem tepelného znegativnění textu

posledně popisovanému fragmentu a mohl by pocházet ze stejného celku, snad stejně jako poslední (1,5 × 0,7 cm).

Popsané zlomky jasně svědčí o přítomnosti knihy či spíše knih v měšťanské domácnosti své doby. I když je ve středověku relativně běžné svázání různých dílčích jednotek psaného textu do jednoho svazku, týká se většinou jiných než biblických či liturgických textů. Právě biblický charakter textů nasvědčuje spíše existenci rozsáhlejšího jednotného útvaru (bible?), takže v nalezených zlomcích spatřujeme spíše existenci dvou nebo dokonce tří knih. Datování nalezených fragmentů písemností je ve značném rozporu s datováním ostatních nálezů. Tento rozpor je bez problémů vysvětlitelný uchováváním starších knih po dlouhou dobu, v tomto případě snad od konce 14. století do 2. čtvrtiny 17. století. Torzovitost nálezu neumožňuje vyjádřit se k otázce přítomnosti mladších nebo soudobých tisků v objektu, protože tyto, v inkriminované době spíše papírové svazky se vyznačují podstatně menší odolností proti ohni než pergamen. Toto archeologické zjištění tak koresponduje se závěry J. Peška, učiněnými na základě zkoumání kšaftů a inventářů pozůstalostí z období 1576–1620 z Nového Města pražského. V rámci studia cca 500 kšaftů a 600 inventářů byla zjištěna přítomnost knih ve 246 případech, z toho ve 164 byly v domácnosti alespoň 4 knihy.¹²⁾ Mezi knihami, které jsou určitelné, tvoří bible a náboženská literatura zhruba 70 %.¹³⁾ Bible je nejčastěji se vyskytující knihou, přičemž výrazně převažují bible české, podstatně méně je německých a nejméně latinských (102–21–13).¹⁴⁾ Držení jazykově menšinové knihy latinské nesouvisí patrně se zaměřením či vzděláním vlastníka, protože v době vzniku knihy se jednalo naopak o knižní jazyk většinový. Mezi knihami jsou běžně zmiňovány starší exempláře, když písemnosti rozlišují knihy tištěné a psané. Obě varianty se vyskytují běžně vedle sebe.¹⁵⁾ Množství knih mezi měšťany byl zjevně značný v celých Čechách. V předbělohorském období je jen v knihách kšaftů a inventářů podchyceno v českém prostředí na 500 knihoven o 10 000 svazcích.¹⁶⁾ Bohužel kniha inventářů Starého Města pražského z let 1564–1584, která by mohla přispět k poznání reality přímo v prostředí našeho nálezu, zanikla při požáru Staroměstské radnice v roce 1945.¹⁷⁾ Nepředpokládáme ale výraznější rozdíly, protože hospodářská a sociální úroveň obyvatel Nového Města pražského v předbělohorském období odpovídá úrovni v ostatních pražských městech.¹⁸⁾

Možnost poškození knih požárem byla samozřejmě v Praze častá. Nejenže takové události byly zcela obvyklé, ale i způsob uložení knih přispíval k hojným ztrátám způsobeným ohněm. Pakliže ve výše zmíněných pramenech nalézáme údaje o situování knih, jednoznačně dominují truhlice, sledované almarami a policemi.¹⁹⁾ V případě požáru tak k hořlavosti vlastního objektu přistupuje i snadná hořlavost schránky, v níž byly uchovávány.

V archeologickém materiálu nalézáme fragmenty pergamenových písemností jen výjimečně. Analogií je nálezu fragmentu antifonáře z konce 14. století v odpadní jímce v Táboře, kde je útržek pergamenového listu interpretován jako kvalitní surovina, použitá při řemeslnické (pasířské) výrobě.²⁰⁾ Použitelnost pergamenu jako druhotné suroviny, ať již při knihařské nebo jiných činnostech, je možná důvodem pro zachování malého množství a malých fragmentů v zásypu odpadní jímky.

S ohledem na historii domu lze dobu zasypání jímky spojovat s obdobím, v němž původní dva samostatné domy byly již spojeny významnou renesanční přestavbou, provedenou Melicharem Haldiem kolem roku 1618.²¹⁾ Zjevně velmi rozsáhlý a výstavný objekt byl majiteli v roce 1624 za účast v protihabsburském povstání konfiskován a o tři roky později postoupen Kašparu Melicharovi Breslovi z Ardynku s odhadní cenou 4669 míšeňských kop v náhradu za dvě vinice na Újezdě.²²⁾ I tento majitel z náboženských důvodů Prahu opustil, dům koupil v roce 1629 Pavel Entrych z Čeradice za 3 000 zl. rýnských, což odpovídá 2 571 míšeňských kop.²³⁾ Sňatkem s vdovou po Entrychovi Zuzanou se k vlastnictví domu dostal, snad v roce 1634, právě Mikuláš František Turek z Rozenthalu. Ten postupně přikoupil sousední domy čp. 941/I a 527/I a celý komplex vlastnil do roku 1672, kdy zemřel.²⁴⁾ Velikosti domu odpovídalo i postavení jeho majitele – v letech 1643–1672 byl Mikuláš František Turek staroměstským primátorem.²⁵⁾ Přítomnost torza láhve s turkovským erbem dokládá, že datování zasypání jímky musí spadat do rozmezí let 1634–1649, tedy do časového úseku mezi získáním nemovitosti a polepšením erbu (samozřejmě s možností užívání starší láhve ještě po zmíněném roce). S vysokou mírou pravděpodobnosti lze předpokládat, že vojenská výzdoba láhve reflektuje Turkovy válečné zkušenosti z přelomu 30. a 40. let, což by pak datování vzniku láhve zpřesňovalo na průběh 40. let 17. století. V každém případě i cena domu vypovídá o tom, že v jímce nalezené předměty patřily k majetku vysoké či dokonce nejvyšší sociální skupiny staroměstského obyvatelstva. V ní nepřekvapuje vlastnictví knih liturgického charakteru, které se mohly dědit nebo pořizovat během dlouhého časového intervalu. Zajímavým faktem je i zhruba stejné stáří dvou požárem zničených pergamenových knih, jež skončily svoji funkci po téměř 250 letech své existence. Výjimečně zachovalý drobný archeologický nálezu tak potvrzuje závěry, vyplývající ze studia písemných pramenů.

POZNÁMKY

- 1) *Zd. Dragoun*, Praha 1 – Staré Město, Jilská ulice čp. 353/I. In: *Zd. Dragoun a kol. Archeologický výzkum v Praze v letech 1997–1998*, Pražský sborník historický 31, 2000, s. 368.
- 2) *P. Vlček a kol.*, Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov, Praha 1996, s. 265.
- 3) *J. Podliska*, Renesanční sklo z pražských archeologických výzkumů. *Historické sklo* 3, 2003, Sborník pro dějiny skla, s. 27, tab. I: varianta II.11.
- 4) *Viz. pozn. 3*, s. 26, tab. 1: varianta II.12.
- 5) *D. Braunová*, Renesanční a barokní emailované sklo, Plzeň, nedat. s. 33, obr. 9.
- 6) *J. Podliska*, o. c. v pozn. 3, s. 27, tab. I: varianta II.11.
- 7) *Viz. pozn. 3*, s. 28, tab. 2: varianta V.6.
- 8) *Viz. pozn. 3*, s. 28, tab. 2: varianty V.8,9.
- 9) *P. Klučina*, Zbroj a zbraně. Evropa 6.–17. století, Praha 2004, s. 593.
- 10) *P. Klučina*, Třicetiletá válka. Obraz doby 1618–1648, Praha 2000, s. 75.
- 11) *M. Fiala – J. Hrdlička – J. Županič*, Erbovní listiny Archivu hlavního města Prahy a nobilitační privilegia studentské legie roku 1648, Praha 1997, s. 121–124, obr. 88. Polepšení spočívá v povýšení do vladyckého stavu, rozšíření predikátu na z Rozenthalu a Šturmfeldu a v erbu v přidání pole s rukou ve zbroji s mečem, tedy stejného motivu, který získalo i Staré Město pražské. Příslušné listiny byly vydány v Prešpurku, ta pro město téměř o měsíc později (20. dubna) než pro staroměstského primátora Mikuláše Turka a novoměstského královského rychtáře Václava Augustina Kavku (26. března). Přes nevelký rozměr znaku na láhvi je zřejmé i dodržení heraldických barev, když půlený

orel je červený (byť v provedení dnes spíše hnědém) na stříbrném poli. Dodržení heraldických pravidel na tak malé ploše a provedení detailů u zbraní svědčí o profesionalitě a mimořádné zručnosti malíře.

- 12) J. Pešek, *Knihy a knihovny v kšaftech a inventářích pozůstalostí Nového Města pražského v letech 1576–1620*. Folia historica Bohemica 2, 1980, s. 249.
- 13) Viz. pozn. 12, s. 252.
- 14) Viz. pozn. 12, s. 252.
- 15) Viz. pozn. 12, soupis kšaftů a inventářů pozůstalostí na s. 260–273.
- 16) J. Pešek, *Pražské knihy kšaftů a inventářů*. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské, *Pražský sborník historický* 15, 1982, s. 88.
- 17) Viz. pozn. 16, s. 68.
- 18) J. Pešek, o. c. v pozn. 12, s. 251.
- 19) Viz. pozn. 18, viz údaje v soupisu na s. 260–273.
- 20) R. Krajčic a kol., *Dům pasíře Prokopa v Táboře* (Archeologický výzkum odpadní jímky v domě čp. 220), Tábor 1998, s. 195.
- 21) M. Beisetznerová – D. Libal – A. Jarešová, *Pasport domu čp. 353/I, SÚRPMO Praha 1962*, s. 3.
- 22) Viz. pozn. 21, s. 3–4.
- 23) Viz. pozn. 21, s. 4.
- 24) Viz. pozn. 21, s. 6–7.
- 25) Z. Míka a kol., *Dějiny Prahy v datech*, Praha 1999, s. 299.

Ein Fund von Fragmenten der Schriftlichen Materialien im Haus Konstr.-Nr. 353/I in der Prager Altstadt

Bei der 1998 erfolgten archäologischen Rettungsforschung im Haus Konstr.-Nr. 353/I in der Jilská (Ägidi-) Gasse in der Prager Altstadt erforschte man die untere Partie einer Abfallgrube, wo sich eine Kollektion der Gegenstände aus der 1. Hälfte des 17. Jahrhunderts (überwiegend Keramik- und Glasscherben) befunden hatte. Die Schichtung der Zuschüttung sowie die Dislokation der Funde zeugen für ihre einheitliche Entstehung, die laut Feuerspuren an den Gegenständen aus organischen Materialien mit einem kleineren Brand an der Lokalität zusammengehangen haben mögen. Der Identifikation eines gemalten Wappens auf dem Glasflaschentorso gemäß hängen die Funde mit dem Hausbesitzer, dem Altstädter Primator Mikuláš František (Nikolaus Franz) Turek zusammen, in dessen Besitz sich das Haus seit 1634 befand; das erwähnte Wappen entspricht dem Zustand vor seiner Ausbesserung 1649. Als rar lassen sich drei größere Pergamentfragmente bezeichnen, davon zwei mit erhaltener, in das letzte Drittel des 14. oder den Anfang des 15. Jahrhunderts datierbarer Schrift. Diese Bruchstücke stammen wohl aus zwei, durch den Brand vernichteten verschiedenen Büchern. Drei Zeilenreste auf einem von ihnen gehören dem Ps. 140 an (aus dem Psalter vom Alten Testament). Das Aufbewahren der lateinischen Bibel oder eher eines liturgischen Buches noch am Anfang des 17. Jahrhunderts entspricht den durch Studium der zeitgenössischen Testamente und Nachlassinventare erworbenen Erkenntnissen, die eine relative Häufigkeit des Vorhandenseins von Büchern unter den Bürgern von Prag und die Dominanz der religiösen Literatur darunter bestätigen.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Situationsplan, Lokalisierung der Abfallgrube auf dem Grundstück (Zeichnung J. Mourek u. S. Matoušová).

Abb. 2: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Abfallgrube, Schnitt durch die Zuschüttung (Zeichnung M. Heisl u. S. Matoušová).

Abb. 3: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Auswahl der Keramik aus der Zuschüttung der Abfallgrube (Foto M. Kalíšek).

Abb. 4: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Auswahl der Glasgefäße aus der Zuschüttung der Abfallgrube (Foto M. Kalíšek).

Abb. 5: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Flaschentorso mit emailierten Darstellungen von Militärtrophäen und einem Wappen (Foto M. Kalíšek).

Abb. 6: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Torso einer Seite der Flasche mit einem Teil einer Gestalt im Vollgerüst (Foto M. Kalíšek).

Abb. 7: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Pergamentfragment ohne Schrift (Foto J. Hlavatý).

Abb. 8: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Pergamentfragment mit dem Zitat vom Ps. 140, beide Seiten (Foto J. Hlavatý).

Abb. 9: Prag 1 – Altstadt, Haus Konstr.-Nr. 353/I. Pergamentfragment mit dem nicht identifizierten lateinischen Textbruchstück, beide Seiten (Foto J. Hlavatý).

(Übersetzung J. Noll)

MANÝRISTICKÝ BRONZOVÝ NÁHROBEK JANA BEDŘICHA BREINERA V KOSTELE PANNY MARIE SNĚŽNÉ V OLOMOUCI

HANA MYSLIVEČKOVÁ

Přesto, že olomouckým uměleckohistorickým památkám, které souvisejí s areálem jezuitských církevních a školních budov a jejich výzdobou, byla věnována v poslední době značná pozornost,¹⁾ soustředěnému zájmu doposud unikají jednotlivá díla, která jsou v mnoha ohledech pozoruhodná a výjimečná. Jedním z nich je náhrobní deska olomouckého kapitulního děkana Jana Bedřicha hraběte Breinera, příznivce jezuitského řádu, nacházející se v kostele Panny Marie Sněžné. Toto dílo, doposud autorsky nezařazené, vzniklé v umělecky přelomovém a politicky i nábožensky exponovaném období třicetileté války, je v soudobém místním kontextu ojedinělé.²⁾

Uvedenou památku zmiňují mnohé starší prameny a literatura, avšak jejich údaje jsou většinou pouze základní, velmi stručné a mnohdy nepřesné.³⁾ Obsažněji se memoriálnímu monumentu i osobnosti Jana Bedřicha Breinera (jméno uváděno také jako Ioannes Friedrich Breuner)⁴⁾ věnovali pouze Joannes Schmidl, Josef Vyvlečka a Metoděj Zemek.⁵⁾

Monument, pocházející z původního kostela Nanebevzetí Panny Marie, který jezuité převzali od františkánů minoritů a stavěli při něm od konce šedesátých let 16. století budovy pozdější olomoucké univerzity,⁶⁾ byl v nově vybudovaném barokním kostele Panny Marie Sněžné sekundárně umístěn v kapli sv. Františka Xaverského, která se nachází na epištolní straně chóru neorientovaného chrámu.⁷⁾ Jeho zakomponování do severní stěny kaple, jejíž barokní malířskou výzdobu provedl moravský malíř Jan Křištof Handke,⁸⁾ je nejlépe patrné na starším vyobrazení publikovaném Josefem Tittlem,⁹⁾ neboť v současné době je náh-